

УДК 347.91/95

СТАБІЛЬНІСТЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ ЗАКОННОЇ СИЛИ РІШЕННЯ СУДУ У ЦИВІЛЬНІЙ СПРАВІ

У статті здійснено дослідження поняття та змісту стабільності як статичного елементу законної сили рішення суду у цивільній справі. Також розглянуто властивості рішення суду, що складають стабільність та її зв'язок із правовою визначеністю.

В статье проведено исследование понятия и содержания стабильности как статического элемента законной силы судебного решения по гражданскому делу. Также рассмотрены свойства судебного решения, составляющие стабильность, а также ее связь с правовой определенностью.

The research of content of the notion of stability as a static element of the legal power of the judgment in a civil case is in this scientific article. Also there was considered properties of the judgments that create stability and its relationship with the legal certainty.

Прийняте рішення суду після закінчення встановленого процесуального строку для його оскарження стає стабільним і не підлягає зміні або запереченню з боку будь-яких суб'єктів, у тому числі суду, що забезпечує остаточність вирішення спору між учасниками судового розгляду, неможливість подальшого звуження або скасування встановленого та захищеного судом права учасників правовідносин.

На жаль, темі стабільності рішення суду, зокрема, її змісту та практичній значимості, не приділяється належної уваги у сучасній теорії цивільного процесу. Хоча остаточності вирішення спору, стійкості судового рішення так чи інакше торкалися у своїх дослідженнях Є. В. Васьковський, Є. О. Нефедьєв, М. Г. Авдюков, М. А. Гурвіч, М. Б. Зейдер, М. Й. Штефан, О.О. Князев та інші, однак цими вченими вказані поняття використовуються як допоміжні для визначення поняття “законна сила”, при цьому власне дослідження цих понять ними не здійснювалося.

Вчені-процесуалісти, розглядаючи властивості судового рішення, зміст законної сили, вказуючи на остаточність вирішення спору, визначеність у встановлених правах та правовідносинах, як умови набрання рішенням суду законної сили, так і не спромоглися навіть дати визначення “стабільність рішення суду”, умов, за яких можна говорити, що рішення суду є стабільним, а за яких про стабільність говорити не можна.

Метою цієї наукової статті є визначення поняття “стабільність рішення суду”, місця та змісту поняття стабільності рішення суду, вирішення питання про необхідність формулювання такого поняття для того, щоб поставити в систему елементи законної сили судового рішення.

При цьому здійснюватиметься дослідження стабільності у контексті законної сили рішень суду першої інстанції, які ухвалені по справах позовного провадження.

Поняття “стабільність рішення суду” для позначення окремої складової поняття “законна сила рішення суду” в юридичній літературі вперше використовується М. Й. Штефаном¹. Він, розуміючи законну силу рішення суду як особливу якість рішення

© Гаврік Р.О., 2009.

¹ У цьому подібність його підходу до розуміння законної сили як єдності статичного та динамічного елементу, висловленої Н. І. Масленніковою.

суду, що виявляється у набутті ним ряду правових властивостей, що означає його стабільність та здатність викликати правові результати (діяти як індивідуальний правовий акт для визначених осіб для визначеної правової ситуації) сукупності властивостей рішення суду як акту правосуддя в себе, вважає, що стабільність включає такі ознаки рішення суду, як: неспростовність, незмінність, виключність, преюдиційність [1, с. 421].

Однак аналіз досліджень провідних російських та українських вчених з питання законної сили рішення суду, які поняття “стабільність” не використовували, дозволяє дійти висновку про те, що у зміст законної сили рішення суду в теорії цивільного процесу вносяться ті ознаки рішення суду, які забезпечують стійкість його вимог, визначеність встановлених судом прав, обставин, фактів, тобто стабільність у розумінні М. Й. Штефана. Найбільш виражено це здійснено у дослідженні М. А. Гурвіча, який виділяє поняття “незмінність судового рішення”, тобто неможливість зміни або перегляду судового рішення, який, на його думку, є результатом набуття судовим рішенням таких властивостей, як неспростовність та виключність [2, с. 146-147].

Отже, стабільність рішення суду пов’язується, по-перше, із рядом ознак, яких набуває судові рішення, передусім таких, як: неспростовність та виключність, по-друге, із тим, що встановлені судом факти, обставини та правовідносини, визнаються визначеними остаточно.

Остання умова визнання судового рішення стабільним, є реалізацією принципу правової визначеності. Поняття цього принципу вдало виділяє І. О. Покровський: “Якщо кожна особа повинна підкорятися праву, то вона має пристосовувати свою поведінку до його вимог, то очевидно, що першою умовою упорядкованого суспільного життя є визначеність цих вимог. Всяка неясність в цьому відношенні суперечить самому поняттю правопорядку і ставить особу в дуже складне становище: невідомо, що виконувати і до чого пристосовуватися” [3].

Поняття принципу правової визначеності можна також вивести, використовуючи окремі рішення Європейського суду з прав людини, переважно з розгляду порушень ст. 6 Конвенції про захист прав та основних свобод, пов’язаних із переглядом судових рішень у порядку нагляду, зокрема, такими є рішення Суду по справі *Брумареску проти Румунії* від 28.10.1999 р., по справі *Рябих проти Росії* від 24.07.2003 р., по справі *Праведна проти Росії* від 18.11.2004 р., по справі *Радчіков проти Росії* від 24.05.2007 р. Окремі рішення Європейського суду з прав людини щодо України також містять посилання на порушення принципу правової визначеності, такі як, рішення, ухвалені по справі *Трегубенко проти України* від 02.11.2004 р., по справі *Науменко проти України* від 09.11.2004 р., по справі *Волосюк проти України* від 29.06.2006 р. Аналіз цих рішень дозволяє сказати, що принцип правової визначеності вимагає, щоб “остаточне рішення суду не ставилося під питання” [4]. Це означає, що суд та інші органи державної влади після ухвалення остаточного рішення не мають право на звернення на перегляд рішення суду. При цьому це стосується як суду вищої інстанції [5], так і посадових осіб державних органів, які участі у справі не брали [6]. Однак не вважається порушенням принципу правової визначеності перегляд рішення суду, що набрало законної сили, якщо воно спрямоване на усунення суддівських помилок, а не повторний розгляд справи по суті [5].

Європейський Суд з прав людини не розглядає як відхилення від принципу правової визначеності передбачену законом можливість виправлення судових помилок, допущених при розгляді справи попередніми судовими інстанціями, в яких судова постанова набрала законної сили, але у такому випадку особи, що беруть участь у справі, не можуть використати останню інстанцію як звичайну стадію перегляду [7, с. 597-598].

Виходячи із цього, Європейський Суд з прав людини не розглядає як порушення принципу правової визначеності перегляд справи за нововиявленими обставинами [4], повторний перегляд рішення суду, якщо воно здійснювалося за ініціативою самої особи, яка надалі звернулася за захистом до Європейського суду, в межах визначених законодавством процесуальних строків [8].

Як зазначив суддя Х. Розакіс по справі *Брумареску проти Румунії*: “Якщо правова система надає суду повноваження ухвалювати остаточне рішення, але потім дозволяє скасувати таке рішення шляхом певної процедури, то від цього страждає не тільки правова визначеність, а й саме існування суду знаходиться під сумнівом, оскільки в тако го суду відсутні повноваження по остаточному вирішенню правових питань” [9, с. 315].

Таким чином, вимогою правової визначеності є неможливість перегляду рішення суду за ініціативою органів державної влади, у тому числі суду, крім випадків, коли це

вимагається для виправлення судових помилок, і лише за ініціативою особи, яка бере участь у справі, тобто як додаткова гарантія для особи на справедливе судове рішення. Це по суті незмінність остаточних судових висновків з питань права та факту [10]. Вбачається, що інші обставини, висловлені Європейським судом — відсутність строків для оскарження у порядку нагляду та неможливість такого оскарження за ініціативою осіб, що брали участь у справі, дійсно є умовами, що негативно впливають на забезпечення принципу правової визначеності.

Повертаючись до тези про стабільність рішення суду, як умову правової визначеності, необхідно зазначити, що в даному випадку умовно можна казати про правову визначеність як внутрішню сторону, сутність стабільності, а стабільність рішення суду — як зовнішню, формальну оболонку правової визначеності, забезпечену ознаками рішення суду, яких воно набуває, набираючи законної сили. Тобто рішення суду є стабільним тому, що права та обов'язки учасників судового розгляду вирішені раз і назавжди і надалі, за окремими винятками, запереченню не підлягають.

Поки рішення суду не є стабільним, воно може бути змінене або переглянуте. Коли ж рішення суду набирає законної сили, воно стає стабільним, а обставини та правовідносини, що встановлені в рішенні суду, стають законом для конкретного випадку, тобто не можуть бути предметом оскарження. Ні сторони, ні сам суд не вправі змінити рішення суду, що набрало законної сили, ні прямо (через скасування рішення суду або його зміну), ні опосередковано (через розгляд тожочної справи з тожочними позовними вимогами, тожочними учасниками процесу, в суді і прийняття відповідного рішення, яке виключає здійснення прав, виконання обов'язків та визнання юридичних фактів, здійснених іншим судовим рішенням).

Сама по собі стабільність рішення, без зв'язку із правовою визначеністю не має практичної цінності, швидше навпаки — могла б вважатися обмеженням прав осіб, які брали участь у справі, по якій ухвалено рішення. Однак встановлення окремих правових обмежень для учасників судового розгляду, необхідне для недопущення зміни змісту рішення суду, тільки для того, щоб встановлені, визнані та захищені судом права особи вже не були предметом оскарження з боку інших суб'єктів, рішення суду було реалізоване, а порушене право особи — поновлене.

Визначення поняття “стабільність рішення суду” неодмінно має пов'язуватись із поняттям “правова визначеність”. Саме правова визначеність поряд із забезпеченням належної реалізації положень рішення суду є метою статичного елемента законної сили, тобто стабільності судового рішення.

Однак, ототожнювати стабільність рішення суду та правову визначеність не варто, оскільки правова визначеність є характеристикою правовідносин між сторонами, встановлених судовим рішенням, а стабільність рішення суду є характеристикою рішення суду, а не права.

Розгляд стабільності як складової законної сили рішення суду зумовлює питання про її зміст, а також те, як саме пов'язані ознаки судового рішення, що належать до статичного елемента законної сили, та стабільності судового рішення — чи остання є наслідком сукупної дії цих ознак, чи їх системою, тобто сукупністю взаємопов'язаних елементів.

Розуміння стабільності як наслідку дії ознак суду, яких воно набуває із набранням законної сили, як на цьому наголошують М. А. Гурвіч та М. Й. Штефан, суперечить із визначенням законної сили як стабільності та реалізованості рішення суду. Тобто стабільність є одночасно і наслідком законної сили рішення суду (яка є якістю рішення суду), і якістю як характеристикою рішення суду. Набрання законної сили рішення суду означає набуття ним ознак, що складають статичний та динамічний елементи законної сили. Виходить, що незмінність, неспростовність, виключність та преюдиційність, тобто ознаки рішення суду, спричиняють виникнення у рішення нові ознаки — стабільності. Однак не можна говорити про стабільність рішення суду поза його незмінністю, неспростовністю, виключністю та преюдиційністю. Наявність усіх цих ознак у рішення суду означає, що воно є стабільним, відсутність хоча б однієї заперечує тезу про стабільність рішення суду. Тобто виходить, що причини вносяться у зміст, у структуру наслідку, причина функціонує заради мети, яка є лише сукупністю цих причин.

Тому статичний елемент, тобто незмінність, неспростовність, виключність та преюдиційність у своєму взаємозв'язку є не причинами стабільності рішення суду, а самою стабільністю, а причиною стабільності є факт набрання рішення суду законної сили, тобто момент набуття рішенням суду чинності, в зміст якої і входить стабільність

рішення. Відповідно стабільність рішення суду не є метою незмінності, неспростовності, виключності та преюдиційності. Їх метою є правова визначеність, однак реалізується вона саме через набуття рішенням суду стабільності, тобто через набуття рішенням суду усіх ознак, які складають статичний елемент його законної сили.

Стабільність рішення суду є не наслідком законної сили, а наслідком набрання рішенням суду законної сили подібно до того, як такими наслідками визнаються виключність, неспростовність та інші властивості рішення суду.

Таким чином, стабільність рішення суду, як властивість, — характеристика рішення суду і розкривається у виключності, незмінності, преюдиційності та неспростовності, поза ними не існує, і, тим більше, окремо від них не існує.

Стабільність рішення суду як його правова характеристика, є гарантією його правової дії, гарантією правової визначеності. Якщо рішенням суду не буде притаманна стабільність, то тоді виникає можливість застосування до тотожних правовідносин різних правових норм, а виконання правового припису, що міститься у рішенні суду може бути проігнороване через ухвалення нового рішення по тотожному позову, повторне доказування обставин, встановлених рішенням суду, зміну або перегляд рішення поза встановленою процедурою оскарження. В цьому проявляється практичне значення властивості стабільності рішення суду. Рішення суду як правозастосовний акт надаючи конкретній особі певні юридичні права та обов'язки, визнаючи за нею наявність відповідних прав та обов'язків, поновлюючи порушені права та притягуючи до відповідальності, тобто призводячи до певних правових наслідків, повинно мати гарантії для такої правової дії, якою і є стабільність рішення суду.

Може виникнути питання про доцільність виділення стабільності як елементу законної сили рішення суду, зважаючи на наявність таких властивостей рішення суду, як неспростовність, незмінність, виключність та преюдиційність, які забезпечують правову визначеність.

Першою причиною, що робить це необхідним є те, що ці ознаки рішення суду окремо один від одного не зумовлюють правову визначеність. Якщо рішенням суду буде неспростовним та незмінним, однак не матиме властивостей преюдиційності та виключності, про визначеність у встановлених судом фактів, правовідносин та обставин говорити не можна, так само як неспростовність без незмінності не дозволяє забезпечити неможливість зміни рішення суду, що набрало законної сили. Повертаючись до практики Європейського суду з прав людини з приводу критики перегляду судових рішень в порядку нагляду, можна сказати, що даний перегляд не заперечує наявності у судового рішення ознак незмінності та неспростовності, оскільки в порядку нагляду рішення переглядає суд, який це рішення не ухвалював, і перегляд здійснюється без подачі особою, яка брала участь у справі, скарги безпосередньо до суду. Однак властивість виключності та преюдиційності судового рішення, в даному випадку заперечується, оскільки факти та обставини, які визнаються остаточними для осіб, які брали участь у справі, не є такими для суду, який переглядає рішення. В даному випадку говорити про стабільність такого рішення, і відповідно, дотримання принципу правової визначеності не можна.

Саме тому вказані вище ознаки рішення суду, лише у сукупності виражають одне з призначень законної сили рішення суду — забезпечити визначеність встановлених судом фактів та правовідносин. Відповідно доцільно буде вважати елементом законної сили саме стабільність рішення суду (назву “статичний елемент законної сили” можна теж використовувати), а інші ознаки — вважати елементами стабільності.

Друга причина для того, щоб виділяти в якості елемента законної сили рішення суду саме стабільність, а не незмінність, неспростовність, виключність та преюдиційність, є те, що ці ознаки судового рішення є такими, що можуть існувати незалежно від законної сили.

Стабільність рішення суду виникає саме з моменту набрання рішенням суду законної сили, поза законною силою не існує, не можна сказати, що рішення є більш стабільним, коли воно набрало законної сили, або менш стабільним, коли воно її ще не набрало. Рішення суду або є стабільним, або таким не є.

Продовжуючи тезу про автономність понять незмінності, неспростовності, виключності та преюдиційності, необхідно зазначити наступне.

Незмінність відповідно до ст. 218 Цивільного процесуального кодексу України (далі — ЦПК України) виникає з моменту проголошення рішенням суду², а виключність

² Для заочного рішення — після закінчення строків на подання заяви про перегляд заочного рішення або після розгляду цієї заяви і винесення ухвали про заміщення заяви без задоволення.

відповідно до ст. 223 ЦПК України — з моменту набрання рішенням суду законної сили. Із набранням рішенням суду законної сили пов'язані і неспростовність та преюдиційність. Однак, якщо розуміти неспростовність рішення суду буквально, можна казати, що вона виникає тільки після закінчення строку на касаційне оскарження, якщо особа не скористалася цим правом, або після ухвалення рішення Верховним Судом України, і лише у випадку невикористання особою права на апеляційне оскарження — разом із набранням рішенням суду законної сили відповідно до строків, передбачених ст. 223 ЦПК України. До цього висновку можна дійти виходячи із визначення неспростовності та її мети — досягнення правової визначеності зокрема через неможливість оскарження судового рішення.

Таким чином маємо різні строки виникнення ознак, що складають статичний елемент законної сили.

Особливо це видно щодо незмінності рішення суду. Рішення суду ще не набрало законної сили, однак суд, що його ухвалив вже не вправі його скасувати або змінити. Інший суд це зробити може (через процедуру апеляційного оскарження), однак даний суд — ні, тому маємо, що незмінним рішенням суду є ще до набрання рішенням суду законної сили. Якщо брати незмінність заочного рішення, то вона настає пізніше — після закінчення строків на пред'явлення заяви про перегляд заочного рішення, або після розгляду такої заяви і винесення ухвали про відмову у перегляді рішення.

Дана суперечність у процесуальній літературі вирішувалася по-різному. Частина вчених заперечувала прямо, що незмінність є елементом законної сили [11, с. 275], інші її просто не вносили без відповідної аргументації [12, с. 217-218; 13, с. 175]. М. А. Гурвіч використовує термін “незмінність” для позначення неспростовності та виключності у сукупності [2, с. 146-147], а В. В. Комаров називає незмінністю рішення суду неспростовність [14, с. 258].

Вважаємо заперечення незмінності як елемента законної сили рішення суду (і стабільності, зокрема) спірним. У преюдиційності, незмінності, неспростовності та виключності — єдине призначення, тому визначаючи законну силу як єдність стабільності та реалізованості, потрібно визнати, що без незмінності стабільним рішенням суду не буде, оскільки тоді можна було б визнати, що варто змінити момент у часі, з яким пов'язується виникнення незмінності і виникне ситуація, коли ніхто не може змінити рішення суду, а сам суд може. Це звичайно, не стосується випадків виключень із правила незмінності, зокрема, випадків перегляду рішення за ново виявленими та винятковими обставинами.

Вважаємо, що незмінність рішення суду є самостійною його ознакою, яка може існувати поза законною силою, що доводиться тим, що вона виникає раніше моменту набрання рішенням суду законної сили, а окремі винятки із незмінності діють безстроково. Проте незмінність є складовою статичного елемента законної сили (стабільності), оскільки без неї правової визначеності немає. Обставини, встановлені рішенням суду, яке може бути змінене судом, що його ухвалив за власною ініціативою, не можуть бути остаточно встановленими, а тому правова визначеність не уявляється без незмінності рішення суду.

Саме тому частиною українських вчених-процесуалістів незмінність все ж вводиться у зміст законної сили рішення суду [15, с. 182; 16, с. 255; 1, с. 421].

Питання про момент виникнення у рішення суду, ознаки неспростовності, потребує більш детального дослідження. З однієї сторони неспростовність, як ознака рішення суду, якщо її розуміти саме як неможливість будь-якої зміни рішення суду судом вищої інстанції через процедуру оскарження, фактично набувається пізніше встановленого моменту для набрання рішенням суду законної сили, крім випадків, коли особа не скористалася своїм правом на апеляційне оскарження — тоді рішення стає неспростовним саме в момент набрання ним законної сили. Однак між апеляційним та касаційним оскарженням є значна відмінність — рішення оскаржується в апеляційному порядку у разі недотримання таких вимог рішення як його законність та обґрунтованість, повнота та чіткість³. Касаційне оскарження є ж перевіркою законності рішення, тобто дослідження доказів, нового встановлення обставин, фактів та правовідносин судом касаційної інстанції не здійснюється. Навіть, коли судом першої інстанції при ухваленні рішення не були розглянуті усі вимоги, то суд касаційної інстанції не здійснює ухвалення додаткового рішення, а скасовує наявне і направляє справу на новий розгляд.

При касаційному оскарженні здійснюється лише перевірка правильності застосування

³ Недотримання двох останніх вимог може бути виправлене через процедуру ухвалення додаткового рішення, роз'яснення рішення або виправлення арифметичних помилок та опісок.

норм матеріального права та перевірка дотримання норм процесуального права, тобто дотримання процедури розгляду справи. Встановлені факти та правовідносини сумнівні не піддаються, під сумнів ставляться тільки висновки суду по справі.

Зважаючи, що касаційне оскарження здійснюється виключно за скаргю особи, яка бере участь у справі, то порушення принципу правової визначеності не вбачається, тим більше, що оспорення вже встановлених фактів та правовідносин можливе лише у разі скасування рішення з мотивів його незаконності. До того моменту має місце правова визначеність, оскільки докази, наведені сторонами, не досліджуються і не перевіряються, обставини та факти приймаються як преюдиційні (доведені).

Виключність, тобто неприпустимість пред'явлення тотожного позову⁴, тобто позову з тих самих підстав, між тими ж сторонами, ст. 223 ЦПК України прямо пов'язується із моментом набрання рішенням суду законної сили. Тому в юридичній літературі як правило виключність розглядається як правовий наслідок набрання рішенням суду законної сили [17, с. 119; 12, с. 218]. Не оспороючи дане твердження, зазначимо, що хоча для позначення виключності як ознаки рішення суду, воно і правильне (оскільки ухвалене рішення, однак таке, що не набрало законної сили, не заперечує можливість пред'явлення тотожного позову, ця можливість тільки обмежується, доти, доки це рішення не переглянуто судом апеляційної інстанції), однак термін "виключність" можна застосувати і до інших процесуальних документів, зокрема рішень третейських судів, ухвали про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди, оскільки підстави набрання ними законної сили, ті ж, той же наслідок — неможливість пред'явлення тотожного позову, яке може бути поновлена тільки із скасуванням відповідного рішення, ухвали.

Все ж обмеження у можливості пред'явлення тотожного позову виникає вже з моменту, коли в провадженні суду є позов, тотожний із тим, який має бути поданий. Однак така можливість поновлюється у разі винесення по першій справі, наприклад, ухвали про залишення заяви без розгляду, яка усуває перешкоди для особи, яка бере участь у справі, для пред'явлення тотожного позову.

Проте такі підстави для відмови у відкритті провадження у справі як наявність ухваленого рішення третейського суду, ухвали суду про прийняття відмови позивача від позову або про затвердження мирової угоди, поновленню не підлягають, за винятком випадків скасування відповідного рішення або ухвали.

Виключність, яка пов'язується із законною силою, є не просто обмеженням у праві подачі тотожного позову, а неможливістю, яка існує, поки діє дане рішення.

Оскільки неприпустимість пред'явлення тотожного позову впливає із того, що факти та правовідносини між сторонами, по яким ухвалене рішення, є встановлені остаточно, а тому не підлягають оспоренню (в тому числі через ухвалення іншого судового рішення по позову, по якому вже ухвалене рішення), то виключність є неодмінним елементом стабільності рішення суду.

Преюдиційність тісно пов'язана із виключністю та неспростовністю, оскільки факти і обставини, встановлені рішенням суду стають обов'язковими для суду і не підлягають доведенню, саме в силу того, що рішення суду стає незмінним, суд не вправі його скасувати (за окремими винятками), а сторони оскаржити. Питання про те, чи вважати преюдиційність окремою властивістю рішення суду, чи властивістю встановлених в рішенні суду фактів та правовідносин, виходить за межі теми даної наукової статті, однак не можна не визнати, що визнання фактів, встановлених судовим рішенням, як таких, що не потребують доведення, є реалізацією принципу правової визначеності, говорить і про стабільність рішення суду як акту правосуддя.

На основі проведеного дослідження приходимо до наступних висновків:

1. Стабільність рішення суду можна визначити як визнану та гарантовану цивільно-процесуальним законом неприпустимість перегляду рішення суду через його скасування або зміну за ініціативою суду, що його ухвалив, або осіб, які брали участь у справі, оскарження рішення або пред'явлення тотожного позову особами, які брали участь у справі, а також недопущення оспорення вже встановлених рішенням суду фактів, обставин та правовідносин; як органічну сукупність правових властивостей суду, які забезпечують визначеність і остаточноість у встановлених правах, фактах, обставинах осіб, які брали участь у справі; як елемент законної сили рішення суду, який через забезпечення правової

⁴ Визначення поняття тотожного позову не є предметом дослідження цієї статті, тому пояснення цього поняття дане виключно відповідно до визначення, поданого у ст. 223 ЦПК України. Питання про те чи потребує текст цієї статті корегування досліджуватися не буде.

визначеності забезпечує виконання судового наказу, що становить зміст судового рішення.

2. Незмінність, неспростовність, виключність та преюдиційність є не причинами стабільності рішення суду, а її елементами, оскільки стабільність рішення суду ними не обумовлюється, а розкривається через них, поза ними не існує.

3. Практична значимість стабільності судового рішення у забезпеченні правової визначеності, як умови належного виконання рішення суду.

4. Теоретична значимість визначення поняття “стабільність рішення суду” у тому, що її елементи без зв’язку між собою не зумовлюють правову визначеність, будучи ознаками рішення суду, виникають в різний час і передбачають обмеження у процесуальних правах різних учасників цивільного процесу. Виділення окремого поняття для позначення цих елементів у їх зв’язку, і дозволяє більш повно встановити практичну цінність кожного із них, їх зв’язок із загальнообов’язковістю та реалізованістю як складовими динамічного елемента законної сили, припинити дискусію щодо обумовленості одних елементів іншими (обумовленості преюдиційності виключністю, виключності неспростовністю).

5. Стабільність рішення суду та правова визначеність є взаємообумовленими поняттями. Правова визначеність забезпечується стабільністю рішення суду, стійкістю встановлених ним фактів, обставин та правовідносин. Однак рішення суду є стабільним тому, що права та обов’язки учасників судового розгляду вирішені раз і назавжди і надалі за окремими винятками запереченню не підлягають.

6. Отожнювати стабільність рішення суду та правову визначеність не можна, оскільки правова визначеність є характеристикою правовідносин між сторонами, встановлених, визнаних або захищених судовим рішенням, а стабільність рішення суду є характеристикою рішення суду, а не права.

Список використаних джерел

1. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України : Академічний курс : [підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих навчальних закладів] / М. Й. Штефан. — К. : Концерн “Видавничий Дім “Ін Юре”, 2005. — 624 с.
2. Гурвич М. А. Судебное решение: Теоретические проблемы / М. А. Гурвич. — М. : Юридическая литература, 1976. — 176 с.
3. Султанов А. Р. О правовой определенности и судебной нормотворчестве / А. Р. Султанов [Електронний ресурс]. — режим доступу : <http://www.lawbook.by.ru/articles/sultanov2.shtml>.
4. Рішення Європейського суду з прав людини по справі *Праведна проти Росії* від 18.11.2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=707903&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>.
5. Рішення Європейського суду з прав людини по справі *Рябих проти Росії* від 24.07.2003 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.echr.ru/documents/doc/new/003.htm/>.
6. Рішення Європейського суду з прав людини по справі *Брумареску проти Румунії* від 28.10.1999 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=696214&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>.
7. Проблеми теорії та практики цивільного судочинства: Монографія / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, В. В. Баранкова та ін. ; За заг. ред. В. В. Комарова. — Х. : Харків юридичний, 2008. — 928 с.
8. Рішення Європейського суду з прав людини по справі *Фадін проти Росії* від 27.07.2006 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?action=html&documentId=807133&portal=hbkm&source=externalbydocnumber&table=F69A27FD8FB86142BF01C1166DEA398649>.
9. Филатова М. А. Пересмотр судебных актов в порядке надзора и принцип правовой определенности: Комментарий к последним постановлениям Европейского суда по правам человека и Конституционного Суда РФ / М. А. Филатова // Тенденции развития гражданского процессуального права России: Сборник научных статей. — СПб. : Изд-во “Юридический центр Пресс”, 2008. — С. 300-319.
10. Хренов А. Право в России и Европе : Правовая адаптация / А. Хренов // Ведомости. — 2007. — 16 июля [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://pda.arbitr.ru/as/vas/smi/6635.html>.
11. Советский гражданский процесс : [учебник] / Под ред. М. С. Шакарян. — М. : Юридическая литература, 1985. — 526 с.
12. Советский гражданский процесс : [учебник] / Под ред. А. Ф. Клеймана. — М. : Изд-во МГУ, 1964. — 453 с.
13. Советский гражданский процесс : [учебник] / Под ред. А. А. Добровольского. — М. : Изд-

- во МГУ, 1979. — 367 с.
14. Цивільне процесуальне право України : [підручник] / В. В. Комаров, В. А. Бігун, П. І. Радченко та ін. ; За ред. В. В. Комарова. — Х. : Основа, 1992. — 416 с.
15. Цивільний процес : [Навч. посіб.] / А. В. Андрушко, Ю. В. Білоусов, Р. О. Стефанчук, О. І. Угриновська та ін. — За ред. Ю. В. Білоусова. — К. : Прецедент, 2005. — 293 с.
16. *Чорнооченко С. І.* Цивільний процес України : [Навч. посіб.] — К. : Центр навчальної літератури, 2005. — 308 с.
17. *Зейдер Н. Б.* Судебное решение по гражданскому делу / Н. Б. Зейдер. — М. : Юридическая литература, 1966. — 195 с.
18. Гражданский процесс Российской Федерации : [учебник] / Под ред. А. А. Власова. — М. : Юрайт-Издат, 2004. — 584 с.
19. Гражданский процесс : [учебник] / Отв. ред. В. В. Ярков. — М. : БЕК, 2000. — 624 с.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 30 серпня 2009 року)*

Надійшла до редакції 12.10.2009
Рекомендована до друку 01.12.2009

